

Gianfranco Simonit

SAN MARTINO DEL CARSO¹

San Martino del Carso (Szentmárton a Karszton) 230 lelket számláló falucska azon a Karszton (Carso), amelyet a magyarok Doberdói-fennsíkként ismernek.

A településnek 1914-ben mintegy 500 lakosa volt, és az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozott. 1914 nyarán a férfi lakosságnak el kellett búcsúzniuk a családjaiktól, és a falut otthagyva háborúba vonultak, ki Szerbiába, ki Galiciába a Kárpátokba.

1915 májusának végén Olaszország hadat üzent Ausztria–Magyarországnak, és csapatai az Isonzó folyóhoz közeledtek. A folyón túl található a Karszt és mintegy két kilométernyire San Martino del Carso kis falucskája. Mivel a település rövid időn belül harcszintérré válik, kiürítik és lakosságát a birodalom belsejében létrehozott menekült- és barakktáborokban helyezik el. Mindössze néhány óra állt rendelkezésre, hogy legkedvesebb dolgaikat magukhoz vegyék, ezáltal végbement az, amit ma úgy nevezhetünk, hogy egy közösség emlékezetének teljes elvesztése. Csak legértékesebb dolgaikat vihették magukkal, otthagyan minden, ami nem volt feltétlenül szükséges, többek között fényképeket, és mindazt, ami egy közösség történetét és emlékezetét megőrizhette és tanúsíthatta volna.

A falucska teljesen megsemmisült az 1915 júniusától 1916 augusztusáig tartó ütközetsorozatokban.

1915. június végén, július elején érkeznek meg ide az első magyar csapatok, amelyeknek az volt a feladata, hogy a karszti fennsíkot védjék Monfalconétól a Monte San Michele (Szent Mihály-hegy) lejtőig. Az állóháború a karszti falucska első házai mellett alakult ki, amelyek több mint egy éven át voltak tanúi a kicsiny település megvédéséért, illetve meghódításáért folyó véres és ádáz harcoknak.

1915 őszén érkezik meg ide Márton Áron is a temesvári 61-es gyalogezred kötelékébe beosztott 82-es székely gyalogezred katonájaként, amelynek soraiba 1915 júniusában rukkolt be. Erdély jövendő

1 A Csíkszentdomokoson, 2019. augusztus 24-én tartott előadás rövidített változata.

püspöke november 6-án érkezik meg a doberdói harctérre, és ezrede azt a feladatot kapja, hogy épp San Martino del Carso kis faluját védje. Nincsenek közvetlen feljegyzéseink mindarról, amit Márton Áron itt, San Martinónál él át, hacsak nem az a néhány szó, amely az ezred könyvében olvasható, és amely 1916. július 19-én megörökíti, hogy Márton kadett megsebesül a San Martino del Carso melletti első vonalban.

Van viszont közvetett bizonyítékunk arról, amit Márton gyalogos látott és átélt azokban a hónapokban: egy itt harcoló katona naplója, aki 1915 decemberének első napjaiban érkezik meg a San Martino del Carso-i frontszakaszra. Kókay László a 46-os szegedi gyalogezred katonája, amely ezred szintén a 17-ik hadosztályhoz tartozik a karánsebesi 43-as és a debreceni 39-es gyalogezreddel együtt. A 46-os szegedi gyalogezred a temesvári 61-es ikertestvére, vagyis ugyanazokat az állásokat védik, egymást váltva a San Martino del Carso melletti lövészárkokban. A két fiatal, Márton és Kókay harcszíntere tehát ugyanaz, a San Martino del Carso melletti első vonal, a falu régi templomának 197-es magaslatánál, valamint a 18-as és 19-es védelmi szakaszban, a San Martino del Carsót Sdraussinával összekötő út és az Isonzó folyó mellett.

A 61-es gyalogezred részt vesz az olasz front első gáztámadásában, amelyben mintegy 6500 olasz katona leli halálát a fojtó gáz kibocsátásának és az azt követő támadásnak köszönhetően, amelyre épp a 18., 19. és 20. szakaszokban került sor.

Így ír Kókay László a 18-as szakaszról és saját helyzetéről:

„Konstatáljuk, hogy a Stellung² hírül sincs olyan jó, mint volt a 16-os abschnittban.³ A futóárok alig van 2 méteres mélységű, a dekungokban⁴ pedig nem lehet egyenesen megállni, oly alacsonyak. Bár a legjobb dekungot választom ki a schwarmomnak⁵ jutott 5 dekung közül, mégis olyan dekungom van, hogy régi abschnittunkban bármelyik dekung különb volt nála. Egy priccs van dekungomban deszkából összetákolva, de oly magasan, hogy a fekvő ember majd a dekung tetejéhez dörgölődhetik rajta. A dekung talaja alig 60-70 cm-re van a föld felszíne alatt, ellenben teteje jól

2 állás

3 védelmi szakasz

4 fedezék (a német Deckung katonai kifejezésből)

5 raj (katonai egység)

kiemelkedik a földtől, kényelmes célt nyújtva a suttyogóknak,⁶ mely épp egy héttel ezelőtt vágta be a minések⁷ elbeszélése szerint. Érdekes elhelyezésűek a dekungok itt zugunknál,⁸ nem közvetlenül a közlekedésre szánt fő futóárokba nyílik a bejáratuk, hanem ez előtt 4-5 méternyire vannak, s odáig keskeny futóárok vezet beléjük. Az én dekungomhoz is ilyen kis futóárok vezet. Sejtteni, hogy mi lehet az oka ennek a berendezésnek, nyilván Selz és Redipuglia irányából az olasz tüzérség hátba is tudja őket löni, s az az elleni védekezés céljából hátulról is erős természetes védőfala van a dekungoknak. Ravasz kis helyzete van tehát zugunknak, előlről, hátulról, balról lehet löni a digóknak.⁹”

16-os védelmi szakasz, 197-es magaslat, romos templom, 1916. május 19.:

„Tovább északra a stellungok félköralakban jobban kanyarodnak fel a Monte San Michelére, mely oly kopár, mint egy Szahara sivatagbeli homokhegy, vagy egy holdbeli kráter. A meglehetősen nagy, s az egész Doberdói-fennsíkon uralkodó hófehérre borotvált sziklahegyen élesen ki lehet venni a majd a gerincen húzódó stellungunkat fekete-vörös rozsdás hatalmas hindernisz¹⁰ zónájával, s alatta a jóval gyengébbnek látszó olasz stellungokat kb. 50-100 lépésnyire a mienktől, s ezek alatt a fő olasz stellungokat. Ezen a részen, San Martino romjain, a Templomdombon, a Monte San Michelén (mely a további kilátást elzárja), egyetlen élőlény se mozdul, egyetlen élő növény, fűszál, fa sem látszik, sőt, hogy valaha volt itt növényzet azt is a Templomdombon álló élettelen, csonka fatörzs tanúsítja, mely, mint egy fenyegető felkiáltó jel sötétlik béna, de még mindig talponálló törzsével a gránát zápor által letarolt terepen, mintegy tanújaként annak a már ezen a részen egy év óta dühöngő borzalmas küzdelemnek, hol annyi ezer és ezer ember pusztult el látszólag ezekért a kopár kövekért, de végeredményben hazájáért harcolva.”

Ciszterna San Martino főterén, 1916. április 13.:

6 kisebb űrméretű tüzérségi lövedék, hangja alapján nevezték így a katonák (ehhez hasonló a „macska”, azaz a légakna, amelynek lassú, kalimpáló repülése és nyávogó hangja szülte ezt a bakáktól származó elnevezést)

7 aknavető

8 szakasz (katonai egység)

9 olasz (a gyakran használt „dico”, vagyis „mondom” szóból; az észak-olasz kiejtésben a „k” „g” közelivé módosul)

10 akadály, szögessdrótakadály

„Reggel 6 órakor kelek. A faszolt¹¹ víz, ami vizet az éjjel az emberek a faluból a ciszternából hoztak, piszkos, s vörös százlábú bogarak mászkálnak benne. Megszűrjük előbb a kötöréshez faszolt¹² dróthálós „szemüvegen” (nincs is pedig üveg benne, mégis annak hívjuk), s teát főzetek ’felesbe’ Gera bácsival belőle”.

1916 májusának végén Kókay László hazatér, hogy letegye az érettségit és elvégezze a tiszti iskolát. Utolsó szolgálati turnusát a 18-as szakaszban fejezi be, ahol majd július 19-én Márton Áron vállán és felkarján megsebesül és ennek következtében elhagyja a doberdói frontot.

Ma San Martino del Carsóban létezik a Nagy Háború Múzeuma, amelyet a mi Karszti Barlangász Csoportunk (Gruppo Speleologico Carsico) hozott létre és működtet. Több mint 12 éve számos magyarországi, szlovéniai és ausztriai egyesülettel működünk együtt.

Egyesületünk számos kiállítást szervezett jelentős magyar, román és olasz múzeumokban, közte a római Vittorianóban, a temesvári Muzeul Național al Banatului-ban, a nagyváradi Vár- és Várostörténeti Múzeumban, a budapesti Hadtörténeti Intézet és Múzeumban és másokban.

Helyreállítunk továbbá San Martino del Carso területén és a San Michele-hegy környékén található emlékműveket és nagyháborús emlékeket, könyveket és szövegeket publikálunk, kutatások eredményeit tesszük közzé, amelyek az első világháborúban ezen a területen résztvevő két nemzet közös emlékezetét képezik.

Fordította: Msgr. dr. Kovács Gergely

11 vételezés, ellátmány átvévése, tágabb értelemben: megszerez (a német „fassen”, illetve „Fassung” szóból)

12 itt: használt [a fordító szómagyarázatai]